

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Rapporten *Forskningskvalitetsutvärdering i Sverige – FOKUS (U2014/7305/F)*

Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) har anmodat Umeå universitet att yttra sig med anledning av Vetenskapsrådets rapport *Forskningskvalitetsutvärdering i Sverige – FOKUS (U2014/7305/F)*. Umeå universitet avger härmed sitt yttrande över förslaget.

1. Sammanfattning av Umeå universitets yttrande

Umeå universitet **avstyrker förslaget**.

En rad principiella och praktiska problem talar mot att använda peer-review-granskning av forskningen som en del i ett *resurstilldelningssystem* enligt förslaget, bl.a. att systemet är alltför kostsamt och arbetskrävande, baseras på ett alltför osäkert underlag, och riskerar att sätta fokus på optimering av utfallet i modellen snarare än den kvalitetsutveckling som eftersträvas. Även utan resurstilldelning är *utvärderingsmodellen som sådan* för kostsam och arbetskrävande och inte optimalt utformad för att vara kvalitetsdrivande. Dessutom ser vi en stor fara i att föreslagen modell leder till likriktning och därmed blir ett hinder för profilering och mångfald i det svenska högskolelandskapet.

Det betyder inte att Umeå universitet generellt motsätter sig peer-review som modell för granskning av forskningen. Tvärtom! Umeå universitet anser också att någon form av central samordning av utvärdering av forskningsverksamheten vid svenska lärosäten kan vara kvalitetsdrivande. Utgångspunkten bör då vara att resultatet ska bli användbart för det strategiska kvalitetsarbetet på lärosätena, och det nederländska systemet kan tjäna som inspiration snarare än det brittiska. Delar av Vetenskapsrådets förslag kan användas som underlag för en fortsatt dialog om en svensk modell.

Fallstudier av forskningens genomslag utanför akademien kan vara intressanta att genomföra, men inte som del i ett resurstilldelningssystem.

2. Inledning och utgångspunkter

Vetenskapsrådet har i enlighet med sitt uppdrag föreslagit en resursfördelningsmodell baserad på kollegial granskning av forskningens kvalitet och genomslag. Förslaget är väl genomarbetat, och Vetenskapsrådet ska ha all heder av att ha försökt tydliggöra alla delar i förslaget och – inom vissa gränser – dess konsekvenser. Däremot är Umeå universitet delvis kritiskt till själva utgångspunkterna för uppdraget, framför allt kopplingen till resurstilldelning.

Vetenskapsrådet har själv formulerat följande målsättningar och förväntade effekter med förslaget:

- ”Det yttersta målet med att införa [modellen] är att den ska vara kvalitetsdrivande, dvs. verka för att höja kvaliteten på den forskning som bedrivs vid landets lärosäten.
- Modellen ska även främja forskningens genomslag utanför akademien.
- Införandet av en nationell modell ska vidare stödja utvecklingen av lärosätenas eget kvalitetsarbete: den ska främja förnyelse och långsiktig planering på lärosätena, kunna fungera som stöd till ledningen på universitet och högskolor i strategiska frågor, samt skapa ökade incitament för universitet och högskolor att prioritera i sin verksamhet där det finns förbättringspotential.

- Modellen ska kunna identifiera starka och svaga områden och möjliggöra jämförelser inom olika forskningsområden och vetenskapsområden.
- På basis av utvärderingsresultaten ska en del av basanslaget kunna fördelas med syfte att premiera hög forskningskvalitet.”

Umeå universitet instämmer med dessa målsättningar, men med viktigt undantag för den sista. Enligt vår mening har nämligen målsättningen att resultaten ska kunna användas för att fördela en del av basanslaget inte bara en svag koppling till kvalitetsutveckling, den styr också utformningen av hela förslaget så att modellen inte kan förväntas bli ett optimalt stöd för lärosätenas eget kvalitetsarbete.

Enligt Umeå universitet behövs för att höja forskningens kvalitet ett långsiktigt, effektivt strategiskt ledarskap på lärosätes-, fakultets- och institutionsnivå. För det behöver statsmakterna ge förutsättningar för långsiktig planering och ansvarstagande, där basanslaget spelar en central roll. Andelen basanslag i förhållande till hela den statliga resurstilldelningen till forskning och utbildning på forskarnivå behöver höjas för att ge lärosätena bättre verktyg att ta det långsiktiga strategiska ansvaret, och det behöver få vara just ett basanslag, som inte genomgår stora eller svårprognosticerade förändringar på kort tid.

Ett strategiskt ledarskap på lärosätesnivå för främjande av forskningens kvalitet kan också stödjas av väl utformade utvärderingar, avpassade för att ge information som är relevant och användbar på lärosätes-, fakultets- och institutionsnivå, bl.a. genom att identifiera starka och svaga områden och möjliggöra jämförelser inom olika forskningsområden och vetenskapsområden. Att periodiskt tvingas se över sin forskning, själv beskriva dess kvalitet och få den granskad av externa kollegor i nationell och internationell jämförelse kan vara avsevärt kvalitetsdrivande om utvärderingens upplägg tjänar syftet och resultatet tas till vara i det fortsatta arbetet på ett kvalitetsdrivande sätt. Detsamma gäller bättre grunddata för olika typer av egna analyser. Utvärderingar kan också tjäna ett viktigt syfte genom att ge insyn till politiker, andra intressenter och allmänheten.

Däremot tror inte Umeå universitet att detta ytterligare stöds av att utvärderingar kopplas till en prestationsbaserad fördelning av det redan alltför begränsade basanslaget – det kan i värsta fall få motsatt effekt, att fokus läggs på vad som premieras i modellen snarare än utveckling av egna strategier och profiler. Umeå universitet motsätter sig bestämt det resonemang som forskningsråden tycks föra i sitt gemensamma underlag inför kommande proposition¹ att ett höjt basanslag och ökad autonomi ska kunna vara en ”konsekvens” av införandet av det föreslagna resurstilldelningssystemet, som om lärosätena inte bör betros mer medel och ansvar utan att först ges tydliga incitament för ”rätt” prioriteringar – och som om det föreslagna systemet skulle kunna ge sådana incitament.

Ett införande av det föreslagna utvärderings- och resurstilldelningssystemet skulle enligt vår mening vara ett steg i rakt motsatt riktning mot regeringens uttalade (och utmärkta) ambition att göra professionernas kunnande och yrkesetik mer vägledande i styrningen av offentlig sektor.

Mot denna bakgrund avstyrker Umeå universitet förslaget, men anser att enskilda delar av det kan användas i en annan ansats till kvalitetsfrämjande utvärdering av forskningens kvalitet och relevans. Detta utvecklas i det följande.

---

¹ *Analys och förslag till regeringens forsknings- och innovationsproposition – gemensam analys från Energimyndigheten, Formas, Forte, Rymdstyrelsen, Vetenskapsrådet och VINNOVA.*

3. Skäl att avvisa förslaget som resurstilldelningssystem

Systemet är alldeles för kostsamt och arbetskrävande

I en jämförelse med nuvarande system beräknar Vetenskapsrådet att det föreslagna systemet blir ca 30 gånger dyrare. Det innebär att ett nytt system måste vara 30 gånger mer kvalitetsdrivande för att vara lika kostnadseffektivt. I rapporten finns ingen djupare diskussion som visar att det föreslagna systemet kommer att ha så stora fördelar. Det finns också skäl att tro att de kostnadsuppskattningar som görs i rapporten underskattar de faktiska kostnaderna. I jämförelser med andra länder som implementerat liknande system och med hänvisning till de självvärderingar som några universitet genomfört torde kostnaderna bli väsentligen högre än vad Vetenskapsrådet anger.²

Även om Vetenskapsrådets kostnadsberäkningar håller är det en mycket omfattande investering att sjösätta det föreslagna systemet enligt rapportens tidsplan. Under de första sex åren kommer uppbyggnadskostnaderna på 65 mnkr samt två fullständiga utvärderingsomgångar à 170 mnkr (då ett fyraårsintervall föreslås användas mellan första och andra omgången). Därtill kommer kostnader för de många pilotstudierna som såvitt vi kan se inte inkluderas i beräkningen av uppbyggnadskostnaderna. Om pilotstudierna beräknas kosta 5 mnkr (för att ta en siffra ur luften) blir det 410 mnkr som uppkommer som kostnader under den första sexårsperioden. I de senaste tre forskningspolitiska propositionerna har knappt 3 miljarder fördelats ut i basanslag till universitet och högskolor. Omräknat till en genomsnittlig sexårsperiod för dessa 12 år blir det knappt 1,5 miljarder. Mer än en fjärdedel av denna summa skulle alltså användas för att sjösätta det nya resurstilldelningssystemet. Och då har de senaste två forskningspropositionerna inneburit historiskt stora tillskott; om 2004 års forskningspolitiska proposition (där ca 500 mnkr av totalt 2,3 miljarder fördelades som basanslag över en fyraårsperiod) skulle vara mer representativ för de kommande sex åren är det motsvarande över hälften av ett förväntat tillskott till lärosätenas basanslag (eller över tio procent av det totala resurstillskottet) som skulle behöva vikas till det nya systemet.

En stor del av kostnaden kommer av det stora antalet sakkunniga, omkring 900. Det förefaller vara nästan samma omfattning som i Storbritannien (drygt 1 100), trots att Vetenskapsrådet skriver att antalet experter begränsats för att hålla nere kostnaderna. Detta innebär inte bara kostnader i pengar, utan också svårigheter att rekrytera alla dessa kvalificerade forskare. Jämförelsen med antalet involverade i beredningsgrupper övertygar inte, dels då arbetet enligt föreslagen modell blir av en helt annan omfattning än arbetet i beredningsgrupper, dels då redan arbetet i beredningsgrupperna utgör en stor arbetsbörda (om än accepterad och nödvändig) för landets kvalificerade forskare.

Modellens påstådda resurseffektivitet ska uppnås mycket tack vare att befintlig statistik och datakällor används, men dessa är långt ifrån redo att användas i befintligt skick. Exempelvis förutsätter systemet att lärosätenas publikationer i SwePub är ämnesklassificerade enligt SCB:s Standard för svensk indelning av forskningsämnen 2011, på en nivå motsvarande Forskningsämnesgrupp (3-siffernivå) eller i förekommande fall på nivån Forskningsämnen (5-siffernivå). En summarisk genomgång av innehållet i SwePub visar att en betydande andel saknar ämnesklassifikation på dessa nivåer i dagsläget. Av de drygt 400 000 publikationer med publiceringsår 2008 eller senare som i dag finns i SwePub saknar över 40 procent angivet Forskningsämne och nästan 30 procent saknar Forskningsämnesgrupp. Mycket omfattande arbetsinsatser kommer att krävas för att säkerställa att lärosätenas

---

² Exempelvis beräknades vid tidpunkten för Vetenskapsrådets rapport kostnaden för REF 2014 i Storbritannien uppgå till 1 % av den konkurrensutsatta delen av anslaget (sid 67 i rapporten); i den utvärdering av kostnader som gjorts i efterhand beräknas kostnaden motsvara 2,4 % av den konkurrensutsatta delen av anslaget (*REF Accountability Review: Costs, benefits and burden*. Report by Technopolis to the four UK higher education funding bodies. July 2015).

publikationer är ämnesklassificerade och att klassificeringen är av hög kvalitet. Motsvarande gäller även den ämnesuppdelade statistiken över ekonomi och personal, som inte finns direkt tillgänglig utan samlas in genom enkäter. Som Vetenskapsrådet konstaterar är kvaliteten och enhetligheten i ämnesklassificeringen inte tillräcklig i dag, vilket bl.a. visas i form av en orimligt hög andel som klassas som "övrig".

Umeå universitet håller med Vetenskapsrådet om att det finns vinster med att förbättra statistiken så att den bättre kan användas för uppföljning, nationella jämförelser och analyser av olika slag, vinster som kan motivera en del utvecklingskostnader. Detta är dock inte ett argument för att införa en gigantisk utvärderings- och resursfördelningsapparat som löpande kostar mångdubbelt mer. Man måste nogsnamt väga förväntade vinster mot de kostnader som en mer noggrann rapportering innebär. Centralt i ett sådant arbete är att uppgifterna blir användbara på lärosätets, fakultets- och institutionsnivå – om uppgifterna inte används lokalt minskar sannolikheten att de är tillräckligt tillförlitliga för att användas för nationella analyser på mer detaljerad nivå.

Även om man i hög utsträckning använder tillgängliga data (när dessa väl är tillgängliga) innebär den föreslagna utvärderingsmodellen mycket arbete för lärosätena och dess forskare. Det är oundvikligt att självvärderingar ("egen beskrivning") är arbetskrävande, men dessa kan vara kvalitetsdrivande i sig när de görs av och för en befintlig organisatorisk enhet. Det är däremot svårare att se någon naturlig avsändare av en självvärdering/beskrivning av t.ex. området "sociologi, antropologi, etnologi, kulturstudier och genus". Att nominera urval av forskningsproduktion innebär också arbete som i stor utsträckning måste involvera forskarna själva. Det blir extra mycket arbete för de områden där även den övergripande kvaliteten ska nomineras; det skulle också vara en mer grannliga uppgift, där utvärderingsenheten själv i princip måste kvalitetsbedöma all forskning för att kunna göra ett representativt urval av den.

Om någon form av nationellt samordnade utvärderingar ska genomföras är indelningen i forskningsområden en viktig fråga att analysera närmare i samråd med lärosätena. Det gäller särskilt bedömning och hantering av tvärvetenskap, som riskerar att hamna mellan stolarna samtidigt som alltmer forskning är att betrakta som tvärvetenskaplig (klimat, miljö, m.m.) och ofta går hand i hand med spetsforskning.

Övertro på vad kollegial bedömning kan åstadkomma

Förslaget bygger på en tydlig övertro på bedömares förmåga att sätta sig in i varierade verksamheter utan att präglas av de verksamheter de är mest vana vid, eller att kunna bedöma forskning som bryter mot de paradig som bedömarna verkar inom, och att kunna göra detta på ett transparent och likvärdigt sätt. Tidigare forskning och erfarenheter på området (se bl.a. Anders Flodströms utredning och de forskningsöversikter Vetenskapsrådet själv hänvisar till) pekar på att kollegial bedömning löper stor risk att vara konserverande, och på en låg interreliabilitet mellan olika bedömare.

Att ha tillgång till mer information behöver inte heller innebära bättre bedömningar. Att kunna göra helhetsbedömningar och ta hänsyn till olika lärosätets och områdets förutsättningar, profil, strategier, organisation m.m. låter bra, men är svårare att genomföra i praktiken. Om t.ex. en utvärderingsenhet har en vision som är tydligt inriktad på internationellt excellent forskning, men forskningskvaliteten inte bedöms nå upp till det särskilt väl – ska då kvaliteten bedömas mer positivt för att man har en god ambition, eller mer negativt för att man inte når upp till sin ambition, eller inte påverkas alls? Om man inte ska betygsätta tillgång till infrastruktur, varför ska det beskrivas och vad ska bedömarna göra med informationen?

Kort sagt saknas, enligt Umeå universitets uppfattning, skäl att tro att de bedömningar som systemet innebär skulle kunna göras så konsistent och likvärdigt att de sedan bör ligga till grund för en automatisk fördelning av medel. Om man till detta lägger att det kommer att vara mycket svårt att rekrytera så många externa granskare där alla håller en jämn kompetens och har tillräcklig erfarenhet från liknande uppdrag, och de tydliga brister som kan ses i erfarenheterna från externa granskningar av andra satsningar från exempelvis Vetenskapsrådet, blir utsikterna ännu sämre.

Det finns inget facit – beslutsfattare måste ta ansvar för medelsfördelning

Ovanstående resonemang betyder inte att kollegial bedömning inte bör användas i olika sammanhang. Den stora faran med den föreslagna modellen är istället att de siffror som matas in i och kommer ut ur den föreslagna algoritmen ger en *illusion* av exakthet och transparens som riskerar göra att siffran accepteras och hanteras som ett objektiva faktum, i stället för att fokus läggs på de mer nyanserade bedömningar som bara sakkunniggranskning kan ge.

Det är inte bara osäkerheten i de underliggande mänskliga bedömningarna som gör sådana exakta siffror farliga. Det är också själva sammanvägningen av "vetenskaplig kvalitet", "kvalitetsutvecklande faktorer" och "genomslag utanför akademien". Om modellen skulle genomföras borde de två senare ges en mindre andel (kanske 5-10 % vardera) med hänsyn till den ännu större svårigheten att bedöma dessa, men det finns en större principiell problematik kopplat till detta. Den är att det helt enkelt inte finns någon optimal mix mellan olika mål eller aspekter av kvalitet, och det därför är oklokt att låsa fast en sådan för årtionden framåt, vilket ett resursfördelningssystem av den föreslagna typen skulle göra. Det riskerar också att medföra mer likriktning snarare än profilering mellan landets lärosäten.

Umeå universitet vill, liksom vi gjorde i vårt remissvar på Anders Flodströms utredning, framhålla att regering och riksdag har ansvar för det faktiska utfallet av ett resurstilldelningssystem, även om en del av pengarna fördelas på basis av förment objektiva kriterier eller expertutlåtanden. Utfallet av ett resurstilldelningssystem är beroende av de indikatorer eller bedömningsgrunder som väljs och den vikt de ges. Även om det ofta finns en samstämmighet mellan olika sätt att mäta när det gäller vilka lärosäten som tenderar att vara ledande finns det inget objektiva facit här, än mindre om vilket utslag det bör ge ekonomiskt. Särskilt svåra är jämförelser mellan olika ämnen och vetenskapsområden.

När det gäller s.k. kvalitetsutvecklande faktorer konstaterar Umeå universitet att de indikatorer som föreslås snarast handlar om resurstmix, och att huvudsyftet är väl att undvika att andra i sig viktiga mål (utöver hög forskningskvalitet) nedprioriteras i ett konkurrenssystem. Det är dock långt ifrån uppenbart hur dessa aspekter ska bedömas. Vetenskapsrådet skriver att panelernas bedömning i första hand grundas på kvantitativa data och övriga faktauppgifter, och att lärosätets beskrivning av sina strategier etc. för att främja kvalitetsutvecklingen inte ska kunna kompensera för brister i dokumenterade data om de kvalitetsutvecklande faktorerna. Därmed måste panelerna rimligen också ha en tydlig uppfattning om vilka nivåer som är "bra" när det t.ex. gäller forskarutbildningens omfattning, åldersfördelning eller fördelning av arbetstid mellan utbildning och forskning. Om det funnes tydliga instruktioner att ge härvidlag vore det kanske nog så effektivt att ge dem direkt till lärosätena, utan att behöva gå via långtidsverkande incitament.

Återigen ifrågasätter vi inte att en extern granskning kan komma med användbara synpunkter både till lärosätena själva och politiker/avnämare/allmänhet rörande det som här kallas kvalitetsutvecklande faktorer – men däremot hävdar vi bestämt att försök att översätta detta i likvärdiga siffror som underlag för resurstilldelning är olämpliga och direkt farliga för en långsiktig kvalitetsutveckling av svensk forskning vid landets lärosäten. Det skulle sätta fokus på metoder, viktning och poäng snarare än lärdomar för kvalitetsutveckling och medföra risk för strategisk anpassning till modellen.

Slutligen konstaterar Umeå universitet att rapporten inte diskuterar de långsiktiga konsekvenserna av förslaget i ett bredare perspektiv. Ett nytt system får konsekvenser för högskolesektorn i stort om systemet leder till stora omfördelningar mellan universitet och högskolor, och sådana omfördelningar kan i sin tur leda till att andra samhällsmål motverkas. Detta är särskilt tydligt i det brittiska systemet där några toppuniversitet är vinnare och övriga förlorare. Kvalitet i utbildningen är delvis beroende av god forskning, och den föreslagna modellen kan mycket väl leda till sämre utbildningskvalitet såväl som försämrad tillgång till utbildning. Vi menar att en mycket tydligare konsekvensanalys måste göras innan ett eventuellt nytt resurstilldelningssystem sätts.

4. Skäl att avvisa förslaget som rent utvärderingssystem

Utvärderingsmodellen som sådan anges i förslaget kunna vara kvalitetsdrivande även om resurser inte fördelas utifrån den. Umeå universitet instämmer i att utvärderingar av olika slag mycket väl kan vara kvalitetsdrivande, och anser att flera av problemen med utvärderingsmodellen som sådan minskar om resursfördelningskomponenten plockas bort; t.ex. får svårigheterna att åstadkomma likvärdighet i bedömningen inte samma konsekvenser, och frågan om hur olika parametrar ska vägas samman till en för alla lärosäten och kvalitetsfaktorer gemensam fördelningsnyckel behöver inte lösas.

Samtidigt finns utan resurstilldelning inte samma motiv till att modellen ska vara så omfattande, innebära läsning av så stor del av forskningsproduktionen och omfatta alla ämnesområden och lärosäten vid samma tidpunkt. De redan nämnda invändningarna rörande orimlig kostnad och arbetsbelastning gäller även om resurstilldelningen kopplas bort från en i övrigt oförändrad utvärderingsmodell enligt förslaget.

Universitetet avstyrker därför också att den föreslagna modellen används som en ren utvärderingsmodell utan resursfördelning inlag.

5. Alternativ ansats – fokus på kvalitetsutveckling och lärosätenas ansvar

Umeå universitet tror som sagt att utvärdering (vilande på peer-review) kan spela en viktig roll för utveckling av forskningens kvalitet, och också ge en större insyn för samhället i övrigt. Utvärderingen behöver dock då utformas med en annan ledstjärna än i Vetenskapsrådets förslag.

Vetenskapsrådets förslag är tydligt modellerat på det brittiska systemet REF (tidigare RAE), även om förslaget undviker de värsta aspekterna i det brittiska systemet såsom urvalet av forskare som ska ingå i utvärderingen. Umeå universitet ser inte den brittiska modellen som en lämplig förebild för Sverige.

I stället bör man enligt vår mening titta mer på den nederländska modellen. Den syftar inte till omfördelning av resurser, utan till att stärka forskningens kvalitet och ge möjlighet till offentlig insyn. Den bygger också tydligt på lärosätets eget ansvar – det är lärosätenas ansvar att utvärdering sker vart sjätte år, enligt ett utvärderingsprotokoll som man enats om nationellt för varje sexårsperiod. Det övergripande målet anges som att visa upp den akademiska forskningens kvalitet och relevans, och förbättra dem där det behövs. Som målgrupper anges i första hand forskarna själva, därefter lärosätesledningar, därefter regeringen och intressenter i näringsliv och samhälle. Eftersom det inte ska leda till resurstilldelning behöver inte all forskning i hela landet utvärderas samtidigt utan sker

enligt ett rullande schema.³ Nederländerna har också haft en mycket positiv utveckling när det gäller forskningens kvalitet.⁴

Umeå universitet föreslår att den nederländska modellen tas som utgångspunkt för en nationell dialog kring hur en svensk modell skulle kunna utformas. Utgångspunkten bör vara lärosätenas eget ansvar för utveckling, säkring och uppföljning av kvaliteten, men även forskningen i sig bör periodiskt utvärderas externt. Det centrala bör då vara att underlaget ska bli användbart på lärosätes-, fakultets- och institutionsnivå.

I Vetenskapsrådets förslag förenas två värden: att få en samlad bild av varje lärosäte och att få en nationell överblick inom olika ämnesområden. Båda är värdefulla, men enligt vår bedömning måste man välja en av dem för att få ett hanterbart system. Här lutar Umeå universitet åt att den nationella överblicken är viktigast, och att man därför bör göra områdesvisa utvärderingar enligt ett rullande schema. Det ger också möjligheter till stordriftsfördelar genom att samma experter kan granska forskningen vid flera lärosäten. Det är dock enligt Umeå universitet inte avgörande att *all* forskning utvärderas inom t.ex. en sexårsperiod: det centrala är att lärosätena själva har system för uppföljning och utveckling av forskningens kvalitet, och att dessa system återkommande provas genom att kvaliteten även granskas av externa bedömare.

För att få ett rimligt system behöver utvärderingar utformas betydligt mindre omfattande än i Vetenskapsrådets förslag, t.ex. genom att använda bibliometri mer där det är möjligt. Vetenskapsrådet skriver själv att ERA-utvärderingen i Australien anses ha påvisat att citeringsanalys kan användas som det huvudsakliga bedömningsunderlaget för kvalitet inom många forskningsområden. Den bibliometriska informationen förbättras successivt även inom samhällsvetenskap och humaniora, och utvecklingen går snabbt. Detta innebär att det inom en relativt snar framtid kan komma att finnas bibliometrisk information som är tillräckligt bra för att kunna användas i utvärderingssammanhang även inom dessa områden.

I utformningen av en svensk modell för kvalitetsfrämjande utvärderingar bör naturligtvis Vetenskapsrådets gedigna arbete tjäna som en grund i tillämpliga delar. T.ex. är förslaget om betygsprofiler enligt Umeå universitets bedömning intressant, då det ger en mer nyanserad bild av kvaliteten som ger en bättre grund för strategiska överväganden och prioriteringar.

6. Samverkan, genomslag utanför akademien

Om regeringen trots allt väljer att införa resurstilldelningssystem baserat på kollegial granskning bör genomslag utanför akademien inte ingå, åtminstone inte inom överskådlig tid.

Det är givetvis en relevant fråga hur forskningsverksamheten bidrar till samhället, men det är troligen en fåfäng förhoppning att på förhand kunna avgöra vilket genomslaget av en viss forskning kommer att bli, och vägarna till genomslag är många, krokiga och kan bara i liten utsträckning påverkas av lärosätet eller forskaren själv. Att inkludera genomslag i ett resurstilldelningssystem, med den stora osäkerhet som omgärdar försök till mätningar av denna mångfacetterade företeelse, kommer att ge upphov till godtycke. En aspekt är också hur ett fördelningssystem skulle utformas så att det å ena sidan inte styr mot enbart forskning som kan ge ett snabbt, direkt genomslag, och å andra sidan inte

---

³ Standard Evaluation Protocol 2015–2021: Protocol for Research Assessments in the Netherlands. <http://www.vsnul.nl/files/documenten/Domeinen/Onderzoek/SEP2015-2021.pdf>

⁴ Gunnar Öquist och Mats Benner, *Fostering breakthrough research: A comparative study* (KVA rapport december 2012)

huvudsakligen premierar lärosätets ålder. Tidsaspekten är ett svårt problem – om man ska gå 20 år tillbaka i tiden är det en utmaning att hålla reda på vilka som jobbade på lärosätet för 20 år sedan och vilken forskning som producerades då, och i ett resurstilldelningssystem skulle det inte bli särskilt rättvist mot de universitet och högskolor som inte har haft egna forskningsresurser stort mer än så. Att bara fokusera på genomslag inom relativt kort tid skulle å andra sidan riskera att forskning med riktigt stort genomslag inte fångas upp.

Däremot kan det enligt Umeå universitets bedömning vara värt att genomföra fallstudier som ett slags pilotprojekt. Det kan åskådliggöra olika sätt som genomslag kan ske på. Det bör också kunna verka kvalitetsdrivande i sig, genom att lärosätena stimuleras att på ett nytt sätt aktivt eftersträva påverkan och följa upp och dokumentera den påverkan som sker. Ett pilotprojekt kring detta kan förslagsvis göras efter att Vinnova avslutat och sammanställt resultaten från sina två pågående pilotstudier. Eventuellt kan en pott pengar avsättas på liknande sätt som i de nuvarande Vinnova-piloterna; då dock som incitament för att genomföra fallstudierna, inte som en ny komponent i ett resursfördelningssystem.

Om ett sådant pilotprojekt genomförs bör man samtidigt överväga om det är mest ändamålsenligt att begränsa fallstudierna till påverkan av *forskning*, när det inte ska användas för fördelning av forskningsanslaget. Den kunskap och kompetens som finns vid universitet och högskolor är bredare än vad som går att hänföra till specifika forskningsresultat, och framgångsrikt⁵ arbete med att föra ut kunskap och bidra till att den omsätts till samhällsnytta bör uppmärksammas även om det inte (enbart) bygger på ursprungliga forskningsresultat från det egna lärosätet.

7. Nuvarande resurstilldelningsmodell

Det hittillsvarande prestationsbaserade systemet för fördelning av forskningsmedel har enligt Umeå universitets bedömning troligen haft vissa positiva kvalitetsdrivande effekter, men också effekter av mer tveksam karaktär – t.ex. tycks antalet publikationer ha ökat mer i Sverige än i andra länder, vilket inte behöver vara positivt om den genomsnittliga kvaliteten samtidigt sjunker. Om systemet fortsatt ska användas bör det utvärderas närmare för att utvärdera positiva och negativa effekter på kvaliteten av både forskning och utbildning i ett långsiktigt och internationellt perspektiv. Det måste också ses över för att åtgärda de länge påtalade problemen med transparens i underlaget och uppdateras så att det inte utgår från anslagsfördelningen 2008. Men om valet står mellan Vetenskapsrådets massiva system och det nuvarande förordar Umeå universitet utan tvekan det nuvarande.

Umeå universitet vill dock betona att den justerade modell som användes i budgetpropositionen för 2016 *inte* bör användas. Regeringen kan ju fritt prioritera vissa lärosäten på grund av t.ex. önskemål om att högre utbildning och forskning ska finnas i alla delar av landet, men regeringens justering innebär i praktiken införandet av ett *resurstilldelningssystem* som behandlar lärosäten i olika kategorier på olika sätt, vilket Umeå universitet ser som problematiskt. Det finns i dag för första gången en stor samsyn mellan landets lärosäten att en ökad profilering är önskvärt, men inte utifrån en uppdelning av lärosätena i vissa fasta kategorier beroende på tillkomstår eller forskarutbildningsrättigheter. Såväl regeringens justering av befintlig modell som Vetenskapsrådets förslag motverkar enligt vår bedömning en önskvärd profilering som gäller alla slags lärosäten.

Alternativt kan man måhända under en tid klara sig utan något system för prestationsbaserad omfördelning av basanslagen. Sverige är ju sedan länge en framstående forskningsnation, och har det

---

⁵ För att fortsätta nytänkandet – möjligen skulle beskrivningar av (hittills) *misslyckade* försök att skapa genomslag av genomförd forskning också kunna ge värdefull information.

senaste decenniet haft en fortsatt positiv utveckling i citeringshänseende. Ett antal andra länder har haft en större och snabbare utveckling, och Umeå universitet ser faktorer i det svenska systemet som vi tror har hämmat vår utveckling (främst för låg andel basanslag och ett otillfredsställande karriärsystem). Förekomsten av konkurrensutsatta basanslag är dock uppenbart inte någon avgörande faktor i sammanhanget.

Yttrandet har fastställts av prorektor Anders Fällström efter föredragning av utredare Anders Steinwall.